

تبیین عملکرد میادین تاریخی ایران در گذشته و حال

علی امامی* سارا فرزادی** نوریه خلفی***

چکیده

بررسی تاریخی میدان‌ها، نشان از آن دارد که میادین نسبت به گذشته، نقش و جایگاه مؤثرتری در مجموعه اندام‌های شهری یافته و تأثیرات زیادی را بر شکل‌گیری و سازمان‌دهی فضای شهری دارا هستند. مطالعات نشان می‌دهند دو گونه بررسی در رابطه با میادین وجود دارد که شامل گونه‌بندی بر مبنای زیبایی‌شناسی و گونه‌بندی بر مبنای عملکرد هستند. با توجه به اینکه هر یک از میادین در طول زمان دچار تغییر عملکرد می‌شوند، هدف این تحقیق این بوده که به صورت ترکیبی، عملکردهای تاریخی و معاصر هر یک از میادین مدنظر، مورد بررسی قرار گیرد. در واقع فرض بر این بوده است که عملکرد میادین بر حسب نیازها تعریف شده و بنابراین در طول زمان دچار تغییر شده است.

روش کار بدین صورت بوده که در مطالعات ابتدا هفت گونه عملکرد اصلی میادین مبنای قرار داده شده است. سپس با استفاده از مطالعه پیمایشی و روش تطبیقی به تبیین عملکرد ده عدد از مهم‌ترین میادین در ایران به لحاظ میزان رضایتمندی از عملکرد آنها پرداخته شده است. نمونه‌های مورد مطالعه در این پژوهش ۱۰۰۰ نفر بوده‌اند به طوری که در هر یک از میادین بین صد نفر پرسشنامه توزیع شده است. با استفاده از آزمون تی تست، آنوا و اسپیرمن تعداد ۲۸ فرضیه مورد آزمون قرار گرفته است که ابتدا رابطه بین سن، جنسیت و علت حضور با میزان رضایت هر یک از افراد از عملکردهای هفت‌گانه مورد بررسی قرار گرفته است و سپس میزان رضایت از عملکردهای هفت‌گانه به سنجش رفته است.

یافته‌ها و نتایج حاکی از آن است که بیشترین همبستگی، بین سن افراد با رضایت از عملکرد اقتصادی میادین بوده است. همچنین بیشترین همبستگی، بین جنسیت افراد با رضایت از عملکرد فرهنگی میادین بوده است.

کلیدواژه‌ها: فضای باز شهری، میادین شهری، گونه‌بندی میدان، عملکرد میدان

* گروه معماری، واحد گنبد کاووس، دانشگاه آزاد اسلامی، گنبد کاووس، ایران، (نویسنده مسئول).
** دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه معماری، واحد گنبد کاووس، دانشگاه آزاد اسلامی، گنبد کاووس، ایران.
*** دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه معماری، واحد گنبد کاووس، دانشگاه آزاد اسلامی، گنبد کاووس، ایران.
ali.emami.iau@gmail.com
sarafarzadi@yahoo.com
norie.khalafi62@gmail.com

مقدمه

میداین شهری به عنوان فضاهای عمومی باز از ویژگی جوامع و فرهنگ شهرها محسوب می‌شوند (Levy, 2012). (156) میدان ممکن است بسیاری از عملکردهای شهری را ارائه دهد. مامفورد بیان می‌کند که عملکرد اصلی شهرها در فرهنگ پذیری ساکنان آن است (Mumford, 2009: 11). در مورد این دیدگاه، کاستف (Kostof, 1992: 128) هفت عملکرد قابل توجه میداین شهری از جمله اقتصادی، اجتماعی - فرهنگی، سیاسی، ترافیکی، ورزشی، مذهبی و توریستی را ارائه داده است. به‌عنوان مثال، در بسیاری از کشورها، مهم‌ترین نهادهای سازمانی مانند شهرداری‌ها در اطراف میدان‌ها ساخته شده است. در این سال‌ها بسیاری از تئاترها، رستوران‌ها و موزه‌ها نیز در اطراف میدان‌ها ساخته شده‌اند. تحقیقات نشان می‌دهد که میدان‌های شهری در برخی شهرها قدمت زیادی دارند و از اهمیت تاریخی برخوردارند (Büyükcivelek, 2010: 343; Hamel, 2005: 40; Hsu, 1993: 9; Xing et al, 2010: 40).

در گذشته، میدان‌ها با توجه با عملکردهای جاری در حوزه‌هایی همچون ورزشی، تجاری، ارگ و نظامی دسته‌بندی می‌شدند. میدان در حقیقت لفظی با بار فرهنگی - اجتماعی مثبت است که در شهرسازی قدیم ایران و سایر کشورها به عنوان یک فضای عقب‌نشینی مطلوب در حاشیه کوچه و خیابان‌ها برای ساماندهی اوقات فراغت و کسب و کار مردم شکل گرفته است. طراحی میدان به شیوه متعارف و معمول جوابگوی مسائل مربوط به جامعه و اجتماع نبوده و می‌تواند آسیب‌های جبران‌ناپذیری بر روح و روان افراد و همچنین سیمای شهری وارد کند که در نهایت منجر به از بین رفتن بخشی از فرهنگ و تاریخ آن جامعه بشود. همچنین بسیاری از میدان‌های قدیمی به علت بی‌توجهی به تقاطع‌های ترافیکی مبتدل تبدیل شده‌اند. به همین دلیل امروزه نیاز به فضاهای خالی و مکان‌هایی برای گذراندن اوقات فراغت، تفکر، تماشا و غیره مانند قرن‌ها قبل، به شدت احساس می‌شود (قریب، ۱۳۸۸: ۱۸۵).

منظور از تحقیق حاضر، بررسی هفت عملکرد اصلی ذکر شده در بالا بر روی ده میدان اصلی تاریخی ایران از گذشته تا به امروز است. برای این کار، در مرحله اول، عملکرد هر یک از میدان‌ها در گذشته مورد مطالعه قرار گرفت. در گام بعدی، برای اینکه عملکرد هر یک از میداین بهتر مشخص شود، عملکرد میداین در این هفت مورد با یکدیگر مقایسه شدند.

واژه‌شناسی میدان

کلمه میدان، مرکب از می و دان (پسوند ظرفیت)، به معنای ظرف و آوند شراب و پیاله شراب‌خوری است. در فارسی به معنای پیاله می است، به معنای عیش فراخ‌خوش، صفحه و زمین بی‌عمارت نیز هست. میدان که مکانی محصور با عناصری خاص است، به نوعی مفهوم «میان» و «محاط» را به ذهن متبادر می‌کند که البته محل برپایی و برگزاری فعالیتی نیز هست (دهخدا، ۱۳۸۷).

محوطه‌ای که چندین خیابان بدان وصل می‌شود؛ عرصه، زمین یا محوطه بازی و مسابقه (معین، ۱۳۶۴). ناحیه باز شهری که معمولاً دارای چهارگوشه اصلی همراه با ساختمان‌هایی اطراف آن است (Oxford, 2009).

تعاریف مربوطه

پلازا، آگورا و فوروم از جمله اسامی مختلفی هستند که در جوامع مختلف به این مکان شهری (میدان) داده شده است و با وجود تغییراتی در الگوی طراحی و اختلافات فرهنگی هر جامعه، همگی بر اساس همان نیاز و مفهوم واحد اولیه طراحی شده‌اند (ابراهیمی، ۱۳۸۸: ۱۰۹).

میدان محدوده‌ای ساکن با فضاهای باز و گاهاً محصور و یا معین است که از سه بعد کف، بدنه‌ها و سقفی از آسمان تعریف می‌شود. میدان‌ها فضایی عمومی و قابل استفاده برای همگان هستند، مسقف نیستند و اغلب نماد سوابق تاریخی و رخدادهای دوران گذشته شهر محسوب می‌شوند؛ در واقع عرصه نمایشی از زندگی جمعی و حکایت‌کننده آرمان‌های جمعی افراد هر شهر است (پور جعفر و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۰؛ ابراهیمی، ۱۳۸۸: ۱۰۸). فضاهای باز و وسیعی که دارای محدوده‌ای محصور یا کمابیش معین بودند و در کنار راه‌ها یا در محل تقاطع آنها قرار داشتند و دارای عملکردی ارتباطی، اجتماعی، تجاری، ورزشی، نظامی یا تریبی از دو یا چند عملکرد مزبور بودند، میدان نامیده می‌شدند (سلطان‌زاده، ۱۳۸۵: ۸۲).

بنا بر مطالعه متون کهن، میدان برای ایرانیان عبارت است از فضایی فراخ برای حضور و تجمع افراد مختلف که به لحاظ محل استقرار آن دارای اهمیت است. میدان همیشه همانند یک گره اجتماعی عمل کرده که انواع کاربری‌ها و اتفاق‌های سالانه در آن به وقوع می‌پیوسته است. همچنین محل تبادل اطلاعات و اخبار روز و تجمع افراد بوده است (دانش و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۷). میدان‌های شهری، عرصه فعالیت‌ها و به عنوان نمونه کوچکی از زندگی شهری و مکانی برای گردهمایی، تجمع، برگزاری مراسم عمومی، تشکیل بازارهای هفتگی،

ماتین در کتاب طراحی شهری خود، دو روش عمده برای تفکیک و بررسی میدان‌ها معرفی کرده است: یکی از جهت عملکرد و دیگری شکل و فرم میدان. چندین نمونه از طراحی‌های اخیر میدان وجود دارد که در آنها یکی از دو روش یا هر دو آنها به‌طور یکسان مورد توجه قرار گرفته‌اند. به لحاظ فرمی و شکل میدان، دسته‌بندی ارائه‌شده شباهت زیادی به تقسیمات پاول زوکر در باب رویکرد زیباشناسی میدان دارد. ماتین میدان را از نظر شکل به چهار دسته تقسیم می‌کند: الف. میدان محصور یا باز، ب. میدان تحت سلطه ساختمان‌های اطراف، ج. مجموعه‌ای از میدان‌های مرتبط، د. فضای ایجادشده در ارتباط با یک نقطه مرجع خارجی (Moughtin, 2003: 87-122).

گونه‌های میدان از منظر عملکردمحور

مارکوس در یک نگرش عملکردمحور نسبت به میدان‌ها، آنها را به شش دسته تقسیم می‌کند: الف. پلازای عمومی، ب. فضای عمومی مجتمع‌های ساختمانی، ج. قطعه زمین وسیع شهری، د. فضای عمومی گذرگاهی، ه. پلازای خطی تجاری پیاده محور و پردرخت و: مکان عمومی بزرگ (پورجعفر و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۲).

ماتین عملکرد میدان را با در نظر گرفتن آن به عنوان مرکزی برای شهر و در جایی دیگر، به عنوان دروازه ورودی تعریف می‌کند. در هر دو حال، عملکرد میدان از طریق ایجاد کاربری‌های متنوع در ساختمان‌های اطراف آن محفوظ مانده است، یعنی عملکرد میدان تحت تأثیر بناهای اطرافش و در ارتباط با آنها شکل می‌گیرد. فعالیت‌های موجود در میداين سبب به وجود آمدن میداين مختلفی در سطح شهر با عملکردهای گوناگون می‌شود. سیتة در رساله خود به این مسئله اشاره می‌کند که "در دوران قرون وسطی و رنسانس استفاده حیاتی و عملی از میداين شهر برای زندگی اجتماعی وجود داشته و نیز، مرتبط با آن، ارتباطی میان میدان و ساختمان‌های عمومی احاطه‌کننده آن دیده می‌شود" (Moughtin, 2003: 87-98).

میدان در شهرهای ایرانی بر اساس نیاز به فضاهای جمعی و عملکردهای گروهی شکل گرفته است؛ لذا دسته‌بندی آن بیشتر بر روی عملکردهای گوناگون آن در زمان‌ها و مکان‌های مختلف تأکید دارد. میداين از آغاز تا ظهور اسلام و حتی بعد از آن تا اواخر دوره قاجار دارای طرحی سنتی بوده‌اند. میداين سنتی در ایران در ارتباط با نیازهای ساکنین شهر، مکانی جهت گردهمایی، ارتباط درون شهر با بیرون، نقاط نشانه در سطح شهر، دادوستد، برگزاری مراسم، مسابقات ورزشی و رژه سپاهیان بوده است. چنین برداشتی از میدان

خریدوفروش، نقاط مبنا و جهت‌یابی هستند (قریب، ۱۳۸۸: ۱۲۴-۱۱۱). میدان متفاوت‌ترین عامل ساختار شهری و یک فضای عمومی مهم و نیز نشانه تعامل و ارتباطات اجتماعی در هر شهر و جامعه‌ای است (Hajmirsadeghi et al, 2012: 49). میدان یکی از مهم‌ترین عناصر طراحی شهری و فضای باز عمومی است. طراحی میدان تا حدی مهم و اساسی است که گروهی از طراحان، طراحی مجموعه‌ای از ساختمان‌ها را برابر با طراحی آن در نظر می‌گیرند، بدین معنا که میدان هم محیطی است که توسط ساختمان‌های اطرافش شکل گرفته است و هم به عنوان منطقه‌ای برای به نمایش گذاشتن ساختمان‌های اطراف به بهترین نحو عمل می‌کند و یا دارای عملکردی شهری است (Moughtin, 2003: 87).

گونه‌بندی میداين

دسته‌بندی میدان‌ها بر اساس رویکردهای متنوع آن امکان‌پذیر است. دو رویکرد اصلی برای گونه‌های مختلف میدان‌ها از منظر زیباشناسانه و عملکردمحور سرچشمه می‌گیرد.

گونه‌های میدان از منظر زیباشناسانه

پاول زوکر و سیتة میدان‌ها را از منظر زیباشناسانه و راب کریر از منظر مورفولوژیک تقسیم‌بندی می‌کنند. پاول زوکر در سال ۱۹۵۹ در کتاب «شهر و میدان» جنبه هنری و زیباشناسانه میداين را مطرح کرد. از نظر وی برخی میدان‌ها از جمله میدان سان پیترو رم و میدان سان مارکو ونیز، بدون شک، خود هنر هستند و این موضوع را با رابطه بین فضای باز میدان، ساختمان‌های اطراف و آسمان آن بیان می‌کند که نمود بارزی از احساسات هنری است. بر اساس همین دیدگاه، وی میدان‌ها را به پنج نوع تقسیم می‌کند:

الف. میدان‌های محصور و بسته

ب. میدان‌های با عناصر شاخص بصری تنها در یک ضلع و محصورشده توسط ساختمان‌های اطراف

ج. میدان‌های با هسته مرکزی

د. گروهی از میدان‌ها به صورت فضای واحد

ه. میدان‌های فاقد شکل معین یا فضای نامحدود

سیتة در سال ۱۸۸۹ مجموعه‌ای از اصول هنری را برای میدان‌ها مطرح کرده است که آن اصول عبارت‌اند از: الف. محصوریت، ب. توده معرف فضا، ج. شکل، د. بناهای یادبود تاریخی. همچنین میداين را از نظر مورفولوژیک نیز مورد طبقه‌بندی قرار می‌دهند که این گونه، زیرمجموعه‌ای از گونه زیباشناسانه میدان است. راب کریر در سال ۱۹۹۰ میدان‌ها را با جنبه مورفولوژیک یا ریخت‌شناسی به سه دسته مربع، دایره و مثلث تقسیم کرد (Carmona, 2003: 70-146).

دور داشت که عملکرد میدانی در طول دوره حیات خود بر حسب تغییرات جامعه و شرایط، همواره دستخوش تغییر شده است. فی‌المثل در مورد میدان نقش جهان در دهه شصت و پس از بازدید رئیس سازمان یونسکو از میدان و تأکید او بر پیاده مسیرسازی میدان و محدود کردن ورود خودروها به آن، بودجه‌ای به این منظور و به هدف ساماندهی محوطه میدان نقش جهان در اختیار دولت قرار گرفت. به دنبال این موضوع در دهه هفتاد عملیات اجرایی مسدود کردن حرکت سواره در بخش‌های جنوبی میدان و تبدیل آن به مسیر پیاده و درشکه شروع شد و اتمام آن تا سال ۱۳۷۳ به درازا کشید و تمام مسیرهای آسفالت‌ه میانی و جنوبی میدان به سنگفرش تبدیل شد (ابوئی، ۱۳۷۷: ۶۱۳). از این دست تغییرات در میدانی ایران در گذر زمان بی‌شمار می‌توان برشمرد. در تصویر ۱ یک جمع‌بندی از گونه‌های مختلف میدان‌ها آورده شده است.

از آنجایی که این مقاله در باب عملکرد میدان‌ها است، بنابراین باید عملکردهای مورد انتظار از میدانی را شناسایی نمود. رابطه با مکان تاریخی، عملکرد به عنوان فضای زندگی، نقطه جهت‌یابی، عملکرد اقتصادی، سرگرمی، تفریحی و غیره از جمله انتظارات در ارتباط با عملکرد میدانی هستند

و عملکرد آن در گرو ارتباط آن با ساختمان‌های اطراف است، به‌گونه‌ای که کاربری آنها جهت برآورده کردن خواسته‌های عموم است؛ بنابراین عملکردهای رایج در باب میدان شامل میدان ارتباطی، میدان اجتماعی، میدان بازار، میدان ورزشی و میدان حکومتی بوده است. در این میان، میدان - بازارها یکی از بزرگ‌ترین و جامع‌ترین گونه‌های میدان شناخته‌شده در شهرهای ایرانی هستند؛ مانند میدان گنجعلی خان کرمان، میدان نقش جهان اصفهان و میدان امیرچقماق (چخماق) یزد (ابراهیمی، ۱۳۸۸: ۱۱۳-۱۱۱). عملکرد میدانی شهری در راستای ایجاد فضایی عاری از ترس و تشویش برای انجام امور روزانه افراد ساکن و مرتبط به آن با توجه به الگوهای طراحی، موقعیت مکانی آن در شهر و امکان فعالیت‌های جاری در آن به دسته‌های مختلفی تقسیم می‌شود؛ مانند میدان بازار، میدان فرهنگی برای موزه یا تئاتر، میدان برگزاری جشن‌ها و میدانی ترافیکی (قریب، ۱۳۸۸: ۱۲۶-۱۱۱). میدانی شهرهای ایرانی عملکردهای متفاوتی داشتند که اهم آنها را عملکردهای تجاری، مذهبی، حکومتی، ارتباطی، نظامی و ورزشی تشکیل می‌داده است. علاوه بر اینها عملکردهای جزئی‌تری همچون برپایی مراسم رسمی و مجازات مجرمان نیز برای میدانی قابل ذکر هستند. از میان این عملکردها، عملکرد مذهبی بارزترین عملکردی است که تبعات و اثرات فرهنگی و اجتماعی را دارا است (دانش و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۸). البته نباید از نظر

تصویر ۱. طبقه‌بندی میدان‌ها (نگارندگان)

روش تحقیق

در این تحقیق با توجه به اهداف موردنظر از روش ترکیبی استفاده شده است. ابتدا مطالعات به صورت اسنادی و با استفاده از منابع تاریخی انجام شده است، سپس از روش پیمایشی استفاده گردیده است. در بخش پیمایشی از ابزار پرسشنامه با داده‌های بسته برای گردآوری اطلاعات استفاده شده است. داده‌های به دست آمده با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفته است. در این تحقیق جامعه آماری از لحاظ کمی، متشکل از افراد ساکن، کسبه بازار، گردشگران و یا مهمانان در اطراف میداين مشخص شده در شهرهای اصفهان، کرمان، یزد، همدان، تبریز، کاشان، رشت و تهران است. به دلیل وجود ده جامعه آماری در ده میدان مشخص شده، به صورت مساوی و برابر به ۱۰۰ نفر افراد حاضر در اطراف هر میدان به صورت تصادفی پرسشنامه تحویل داده شد و در کل تعداد پاسخگوها به ۱۰۰۰ نفر رسید. دلیل برابری در حجم نمونه در این ده جامعه آماری این است که امکان مقایسه بین میداين از نظر عملکرد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، مذهبی، ورزشی، توریستی، سیاسی و ترافیکی فراهم شود. برای اجرای نمونه‌گیری احتمالی باید چارچوب نمونه‌گیری یعنی کل اطلاعات جامعه آماری در دسترس باشد، اما در این تحقیق به دلیل عدم دسترسی به چارچوب نمونه‌گیری و نبود وقت کافی و تعدد جامعه آماری، از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی (به لحاظ کمی) استفاده شد. روش نمونه‌گیری غیراحتمالی، نمونه‌گیری عمدی و یا قضاوتی است. در این شیوه نمونه‌گیری، عموماً عام‌ترین ویژگی‌های تیپ مطلوب نمونه در نظر گرفته می‌شود و محقق می‌کوشد در یابد این افراد را در کجا می‌توان پیدا کرد و سپس در پی مطالعه آنها برمی‌آید (بیکر، ۱۳۸۶: ۱۸۹). طبق این تعریف افرادی که در اطراف میداين مشخص شده در حال تردد، استراحت، تفریح و یا در حال کسب‌وکار بوده‌اند به عنوان نمونه جهت سنجش میزان رضایت انتخاب شده‌اند.

محوری‌ترین مفهوم در عملکردگرایی، واژه عملکرد است. عملکرد معادل واژه (Funcion) و دارای استعمالات گوناگون است. علیرغم تعدد استعمال عملکرد، عام‌ترین معنای آن، نتیجه و اثر است که انطباق یا سازگاری یک ساختار معین یا اجزای آن را با شرایط لازم محیط فراهم می‌نماید؛ بنابراین، معنای عملکرد در منطق عملکردگرایی، پیامدی است که یک پدیده در ثبات، بقاء و انسجام نظام اجتماعی دارد. این معنا از همان دو معنای ریاضی و زیستی مشتق گردیده و حاوی مفاهیم کل، جزء و رابطه است (گولدرن، ۱۳۸۶: ۳۱۷)؛

(قریب، ۱۳۸۸: ۱۲۸-۱۲۶)؛ ولیکن در این تحقیق دسته‌بندی عملکردهای هفت‌گانه کاستف مورد استفاده قرار گرفته است.

اهداف و سؤالات و فرضیه تحقیق

هدف این تحقیق بیان جایگاه میدان به عنوان یکی از عرصه‌های پویای شهری است. مطالعه حاضر به منظور ارزیابی عوامل مؤثر بر عملکرد فضای میدان و تحلیل راهکارهای ارتقای جایگاه آن در حوزه برنامه‌ریزی شهری و طراحی ارائه شده است. در این تحقیق رابطه میان انسان به عنوان استفاده‌کننده با میدان به عنوان فضایی عامه‌پسند و کارآمد جهت انجام فعالیت‌های فردی و اجتماعی مورد مطالعه قرار گرفته است. با توجه به اینکه انواع عملکرد میدان تحت تأثیر کاربری‌های اطراف و مهم‌تر از آن، حضور انسان است، در جایی که انسان به برقراری تعاملات اجتماعی و انجام فعالیت‌های گروهی نیاز دارد، میدان اجتماعی - تفریحی، در جایی که رفع احتیاجات مادی و خریدوفروش مطرح است، میدان - بازار، در جایی که برگزاری مراسم، جشن‌ها، عزاداری یا مسابقات مطرح است میدان فرهنگی - مذهبی، در جایی که دسترسی آسان و سریع به نقاط مختلف شهر مطرح است میدان ارتباطی - ترافیکی و در جایی که ترکیبی از خواسته‌ها و فعالیت‌های عمومی انسان‌ها مدنظر است، میدان با ترکیب چند کاربری به وجود می‌آید. با توجه به اهداف مطرح‌شده، سؤالات بدین ترتیب بیان می‌شوند: میداين در گذشته چه عملکردهایی را دارا بودند؟ پاسخ به این سؤال نیاز به مطالعات اسنادی و تاریخی دارد. میداين در شرایط معاصر چه عملکردهایی را دارا هستند؟ پاسخ به این سؤال نیاز به مطالعه موردی در هر یک از میداين را دارد. هر یک از میداين در شرایط معاصر در بخش عملکردهای هفت‌گانه چگونه عمل می‌کنند؟ پاسخ این سؤال نیاز به بررسی دیدگاه و میزان رضایت کاربران از هر یک از میداين دارد. هر کدام از عملکردهای هفت‌گانه در کدام‌یک از میداين مذکور موفق‌تر عمل کرده است؟ پاسخ به این سؤال نیاز به تطبیق میزان رضایتمندی در بین میداين دارد.

با توجه به اینکه اساس عملکرد هر میدان در گرو ارتباط با ساختمان‌های اطراف و از آن مهم‌تر تحت تأثیر افراد ساکن در آن است و نیز با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری میداين در دوره‌های تاریخی، برآورده نمودن نیازهای افراد همان عصر و ارتباط آنها با میدان است، فرض بر این است که نیازهای افراد و پاسخگویی به آنها تعیین‌کننده عملکرد میدان است و بنابراین عملکرد میداين در حال تغییر است.

بنابراین طبق رویکرد عملکرد محور برای میدان‌های منتخب، هفت بخش عملکردی برای سنجش عملکردهای میداین در نظر گرفته شد. این هفت بخش به ترتیب عبارت‌اند از: میزان رضایت افراد از عملکرد اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی، مذهبی، ورزشی، توریستی، سیاسی و ترافیکی.

یافته‌های تحقیق

عملکرد میداین طبق اتفاقات جاری در آنها در طی ادوار مختلف تاریخی و نیز کاربری‌های اطراف آنها در حال تغییر و تحول بوده است. جدول ۱ عملکرد میداین را بر اساس متون و اسناد تاریخی مطالعه شده نشان می‌دهد. یافته‌های جدول ۱ امکان مقایسه عملکرد میدان‌ها را فراهم می‌کند و نیز تغییر این عملکردها را در ادوار مختلف نشان می‌دهد. شایان ذکر است که منبع هر کدام از عملکردها در میداین در ردیف ذیل آن ذکر شده است.

جدول ۲ آمارهای توصیفی افراد مشارکت‌کننده در پژوهش را نشان می‌دهد که این فراوانی‌ها بر اساس تأهل، پایه تحصیلات، جنسیت و علت حضور افراد است.

تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق

در این قسمت، هدف، بررسی و تجزیه و تحلیل رابطه بین متغیر بر اساس آزمون‌های مرتبط است. همچنین در ادامه به آزمون فرضیه‌های مرتبط پرداخته می‌شود. در هفت فرضیه رابطه سن افراد با میزان رضایت از عملکردهای هفت‌گانه هر یک از میداین مورد آزمون قرار گرفته است. طبق شرایط سطح سنجش متغیر برای بررسی رابطه معنادار بین متغیرها، زمانی که متغیر مستقل حالت ترتیبی دارد و متغیر وابسته حالت فاصله‌ای دارد فقط می‌توان از آزمون اسپیرمن جهت بررسی رابطه‌ها استفاده کرد. آزمون اسپیرمن از دو بخش میزان همبستگی و سطح معناداری (sig) تشکیل شده است که اگر سطح معناداری کمتر از ۵ صدم باشد بین دو متغیر رابطه معناداری برقرار است.

طبق نتایج آزمون اسپیرمن، فرضیه‌های مربوط به رابطه بین سن افراد و رضایت از عملکرد اقتصادی، مذهبی و سیاسی میداین، تأیید و باقی فرضیه‌های بخش اول طبق میزان سطح معناداری رد شده‌اند. طبق جدول ۳ بیشترین همبستگی بین سن افراد با رضایت از عملکرد اقتصادی و کمترین همبستگی بین سن افراد با رضایت از عملکرد توریستی میداین برقرار است. طبق نتایج آزمون آنوا و تست لوین فرضیه‌های مربوط به رابطه بین جنسیت افراد و میزان رضایت از عملکرد فرهنگی، مذهبی و همچنین عملکرد سیاسی و ورزشی میداین تأیید و

باقی فرضیه‌های بخش اول طبق میزان سطح معناداری رد شده‌اند. طبق جدول ۴ بیشترین همبستگی بین جنسیت افراد با رضایت از عملکرد اقتصادی و کمترین همبستگی بین جنسیت افراد با رضایت از عملکرد ورزشی میداین برقرار است. طبق نتایج آزمون آنوا، فرضیه‌های مربوط به رابطه بین علت حضور افراد با میزان رضایت از عملکرد اقتصادی، ورزشی و توریستی میداین تأیید و باقی فرضیه‌های بخش سوم طبق سطح معناداری رد شده‌اند. طبق جدول ۵ بیشترین رابطه، بین علت حضور افراد در میداین با رضایت از عملکرد اقتصادی و کمترین رابطه، بین علت حضور افراد در میداین با رضایت از عملکرد ترافیکی میداین برقرار است.

در این قسمت به ارزیابی میزان رضایت افراد از عملکردهای مختلف با توجه به نوع میدان‌های مشخص شده پرداخته می‌شود. طبق شرایط سطح سنجش متغیرها برای بررسی رابطه معنادار بین متغیرها، زمانی که متغیر مستقل حالت اسمی چندحالتی دارد و متغیر وابسته حالت فاصله‌ای دارد می‌توان از آزمون آنوا جهت بررسی رابطه‌ها استفاده کرد.

طبق جدول آنوا مشخص می‌شود میزان رضایت از عملکردهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، مذهبی، ورزشی، توریستی، سیاسی و ترافیکی در کدام‌یک از میداین مشخص شده بیشتر و یا کمتر است که به نوعی میداین از نظر عملکردهای مشخص شده مقایسه می‌شوند. مطابق با این جدول سطح معناداری در همه آزمون‌ها (sig: ۰,۰۰۰) به دست آمده و از آن جایی که این میزان کمتر از ۵ صدم است بین میداین تفاوت معناداری وجود دارد.

با توجه به جدول ۶، بیشترین میزان رضایت از عملکرد اقتصادی میداین در میدان تجریش تهران و سبزه میدان رشت و نقش جهان اصفهان است و کمترین میزان رضایت از عملکرد اقتصادی از میدان صاحب‌آباد تبریز است و آن هم شاید به دلیل تخریب میدان باشد. بیشترین میزان رضایت از عملکرد فرهنگی و اجتماعی میداین در نقش جهان اصفهان و سبزه میدان رشت و میدان خان یزد است و کمترین میزان رضایت از عملکرد فرهنگی و اجتماعی از میدان صاحب‌آباد تبریز به دلیل تخریب میدان و میدان توپخانه تهران به دلیل نظامی بودن و میدان تجریش تهران به دلیل تجاری بودن است. بیشترین میزان رضایت از عملکرد مذهبی میداین در میدان امام خمینی همدان و میدان امیرچقماق یزد است و کمترین میزان رضایت از عملکرد مذهبی از میدان صاحب‌آباد تبریز به دلیل تخریب میدان است. بیشترین میزان رضایت از عملکرد ورزشی میداین فقط در میدان تجریش تهران است و تقریباً باقی میداین از نظر عملکرد ورزشی در سطح ضعیفی قرار دارند

جدول ۱. میادین تاریخی و عملکرد آنها در ادوار مختلف

نام میدان	دوره تاریخی	عملکرد میدان
میدان نقش جهان اصفهان دوره ساخت: صفوی (شاهعباس) ابنیه مجاور: کاخ عالی قاپو، مسجد شیخ لطف‌الله، مسجد امام، سردر قیصریه، بازار در چهار طرف	مغول، تیموری	باغ نقش جهان در جای فعلی میدان
	صفوی	محل بازی چوگان، رژه ارتش، چراغانی، محل نمایش‌های گوناگون، دست‌فروشی، تفریح، جشن‌ها و مراسم
	زندیه	محل بازی چوگان، رژه ارتش، چراغانی، محل نمایش‌های گوناگون، محل برگزاری جمعه‌بازارهای عظیم
	قاجار، پهلوی	ثبات عملکرد حکومتی، ورزشی و اجتماعی میدان
	انقلاب اسلامی	برگزاری نماز جمعه و اجتماعات سیاسی
	حال حاضر	تفرجگاهی، محل تجمع افراد، توریستی
منبع	(هنرفر، ۱۳۵۰: ۴۰-۴۱؛ ابراهیمی، ۱۳۸۸: ۱۱۴؛ ابوی، ۱۳۷۷: ۶۱۳)	
میدان گنجعلی‌خان کرمان دوره ساخت: صفوی (شاهعباس) ابنیه مجاور: بازار، حمام، ضرابخانه، مدرسه، کاروانسرا، آب‌انبار، مسجد	صفوی	عملکرد اقتصادی و خدماتی (اقامت بازرگانان و مسافران، دادوستد)
	زند، قاجار، پهلوی	ثبات عملکرد اجتماعی و فرهنگی میدان
	انقلاب اسلامی	مرکز تجمع مردم و برگزاری مراسم عمومی
	حال حاضر	تفرجگاهی، توریستی
منبع	(ابراهیمی، ۱۳۸۸: ۱۱۳)	
میدان امیرچقماق یزد دوره ساخت: تیموری، صفوی، قاجار ابنیه مجاور: تکیه، حمام، کاروانسرا، خانقاه، قنادخانه، چاه آب سرد، مسجد امیرچقماق	تیموری	عملکرد مذهبی
	صفوی	عملکرد مذهبی در راستای امور مربوط به مسجد امیرچقماق یزد
	زند، قاجار، پهلوی	ثبات عملکرد مذهبی و فرهنگی میدان
	انقلاب اسلامی	عملکرد مذهبی و فرهنگی و محل راهپیمایی‌ها
	حال حاضر	محل راهپیمایی، سخنرانی‌های مهم سران کشوری، توریستس
منبع	(وحدت زاد، ۱۳۸۷: ۹۰-۸۵؛ پیرنیا، ۱۳۸۷: ۳۲۷)	
میدان خان یزد دوره ساخت: زند، قاجار (محمدتقی خان) ابنیه مجاور: بازار، مدرسه علمیه شفیعیه، مسجد میدان خان، بانک شاهی، آب‌انبار	مغول، تیموری، صفوی	تجمع مردم
	زند	محل تجمع حرفه‌های گوناگون، دست‌فروش‌ها و دوره‌گردها
	قاجار، پهلوی	محل قضاوت و جایگاه داروغه شهر، محل اعدام و مجازات محکومین، مرکز اصلی و خریدوفروش
	انقلاب اسلامی	مکانی جهت خرید کردن
	حال حاضر	توریستی
منبع	URL: 1	
میدان امام خمینی همدان دوره ساخت: پهلوی ابنیه مجاور: بازار، حوزه علمیه، امامزاده شاهزاده حسین، مسجد جامع قدیم	مغول، تیموری	در ابتدا مکانی به عنوان مرکز اصلی شهر
	صفوی، زند، قاجار	مرکز شهر و محل تجمع مردم
	پهلوی	میدان ارتباطی، مکانی جهت خریدوفروش، عملکرد اجتماعی
	انقلاب اسلامی	میدان ارتباطی، اجرای مراسم عزاداری
	حال حاضر	میدان ترافیکی، اجرای مراسم عزاداری، توریستی
منبع	(جهان پور، ۱۳۸۷: ۱۱۵)	

ادامه جدول ۱. میداين تاريخي و عملکرد آنها در ادوار مختلف

نام میدان	دوره تاریخی	عملکرد میدان
میدان صاحب‌آباد تبریز دوره ساخت: ایلخانان مغول (آباقاخان) ابنیه مجاور: میدان حسن پادشاه، باغ نصریه، مدرسه نصریه، عمارت هشت‌بهشت، دارالمساکین	مغول، تیموری	مرکز حکومت ایران و مقرر فرماندهی پادشاهان، عملکرد نظامی - حکومتی
	صفوی	محل تجمع و استقرار نظامی و مردم عادی، عملکرد سیاسی - اجتماعی، محل بازی چوگان، عملکرد فرهنگی
	زند، قاجار، پهلوی، انقلاب اسلامی، حال حاضر	تخریب میدان
منبع	(حکیمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۷۵-۷۳؛ حناچی و همکاران، ۱۳۸۵: ۴۳-۳۶)	
میدان میرعماد کاشان دوره ساخت: مغول (خواجه عمادالدین شبلی شروانی) ابنیه مجاور: مسجد میرعماد، حمام میرعماد، کاروانسرا، دارالشفاء، خانقاه، مدرسه	مغول، تیموری، صفوی، زند	میدان وسیع مستطیل شکل در ابتدای بازار قدیم
	قاجار	تغییر شکل میدان به شکل امروزی، افزایش کاربری اطراف (حمام، مدرسه، مسجد، مغازه)، عملکرد اجتماعی
	پهلوی، انقلاب اسلامی، حال حاضر	عملکرد اجتماعی
منبع	URL: 2	
سبزه‌میدان رشت دوره ساخت: بازسازی و بهسازی شده در دوره قاجار (ناصرالدین شاه) ابنیه مجاور: بازار، مدرسه، مسجد، حمام خزانه‌ای، خانه میراث فرهنگی	مغول، تیموری، صفوی، زند	میدان قدیمی
	قاجار، پهلوی، انقلاب اسلامی، حال حاضر	عملکرد تفریحی و گردشگری
	منبع	URL: 3
میدان توپخانه تهران دوره ساخت: قاجار (به دستور امیرکبیر) در سال ۱۲۸۴ ابنیه مجاور: بانک شاهی (بانک تجارت)، ساختمان نظمیه، ساختمان بی‌سیم (وزارت پست و تلگراف و تلفن)، بلديه (شهرداری)	مغول، تیموری، صفوی	بیابان
	زند	محل استقرار توپ‌ها و توپچی‌ها
	قاجار	مرکزی برای تجمع، آتش‌بازی، مشق و رژه نظامی و اعدام محکومان
	پهلوی	مرکزی برای تجمع، آتش‌بازی، رژه نظامی و اعدام محکومان، مرکز حمل‌ونقل و ترافیک شهر تهران
	انقلاب اسلامی	مرکز حمل‌ونقل و ترافیک شهر تهران، محل تجمعات اعتراضی و اعدام
	حال حاضر	مرکزیت اداری - تجاری، صحنه راهپیمایی‌ها و تجمع معترضان
منبع	(ملکان، ۱۳۹۲: ۸؛ مختاری، ۱۳۸۹)	
میدان تجریش تهران دوره ساخت: سلجوقی، قاجار، پهلوی ابنیه مجاور: بازار تجریش، تکیه، حسینیه، امامزاده صالح	مغول، تیموری، صفوی، زند	روستایی بیلاقی در جای فعلی میدان تجریش
	قاجار	باغ و عمارت، عملکرد اجتماعی
	پهلوی	محل توقف کوهنوردان و بومیان، عملکرد تجاری و اجتماعی
	انقلاب اسلامی	یکی از مکان‌های تجاری و شلوغ تهران، عملکرد تجاری و ترافیکی
	حال حاضر	یکی از مکان‌های تجاری و شلوغ تهران، عملکرد تجاری و ترافیکی
منبع	(ملاحسینی، ۱۳۹۰)	

(نگارندگان)

جدول ۲. یافته‌های توصیفی تحقیق

وضعیت تأهل	درصد	علت حضور افراد	درصد
مجرد	۳۳/۷	شهروند	۳۵/۷
متأهل	۶۱/۹	توریست	۵۴/۱
بیوه	۱/۴	کسبه	۱۰/۲
پایه تحصیلات	درصد	جنسیت	درصد
زیر دیپلم	۲۱/۶	مردان	۵۲/۷
دیپلم تا لیسانس	۷۰/۳	زنان	۴۳/۳
فوق لیسانس و دکتری	۸/۱	درصد کل	۱۰۰/۰

(نگارندگان)

جدول ۳. آزمون اسپیرمن برای میزان سطح معناداری

ردیف	فرضیه	ضریب همبستگی	سطح معناداری
۱	بین سن افراد و میزان رضایت از عملکرد اقتصادی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۳۰۴	۰/۰۰۰
۲	بین سن افراد و میزان رضایت از عملکرد فرهنگی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۰۹۱	۰/۰۷۰
۳	بین سن افراد و میزان رضایت از عملکرد مذهبی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۱۴۲	۰/۰۲۰
۴	بین سن افراد و میزان رضایت از عملکرد ورزشی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۰۳۶	۰/۱۹۳
۵	بین سن افراد و میزان رضایت از عملکرد توریستی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۰۱۰	۰/۸۴۶
۶	بین سن افراد و میزان رضایت از عملکرد سیاسی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۲۵۳	۰/۰۰۵
۷	بین سن افراد و میزان رضایت از عملکرد ترافیکی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۰۱۵	۰/۷۳۵

(نگارندگان)

جدول ۴. آزمون لوین برای میزان سطح معناداری

ردیف	فرضیه	ضریب لوین	سطح معناداری
۸	بین جنسیت افراد و میزان رضایت از عملکرد اقتصادی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۰۲۵	۰/۳۶۵
۹	بین جنسیت افراد و میزان رضایت از عملکرد فرهنگی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۳۲۲	۰/۰۱۰
۱۰	بین جنسیت افراد و میزان رضایت از عملکرد مذهبی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۳۵۶	۰/۰۰۹
۱۱	بین جنسیت افراد و میزان رضایت از عملکرد ورزشی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۴۲۶	۰/۰۰۰
۱۲	بین جنسیت افراد و میزان رضایت از عملکرد توریستی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۰۸۷	۰/۳۲۹
۱۳	بین جنسیت افراد و میزان رضایت از عملکرد سیاسی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۳۲۳	۰/۰۰۰
۱۴	بین جنسیت افراد و میزان رضایت از عملکرد ترافیکی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۱۳۱	۰/۰۴۳

(نگارندگان)

و میزان رضایت اکثریت افراد از خدمات ورزشی میادین پایین است. بیشترین میزان رضایت از عملکرد توریستی میادین در میدان خان یزد به دلیل توریستی بودن و امکانات رفاهی ایده‌آل و همچنین میدان نقش جهان اصفهان است و کمترین میزان رضایت از عملکرد توریستی از میدان صاحب‌آباد تبریز است. بیشترین میزان رضایت از عملکرد سیاسی میادین در میدان امیرچقماق یزد و میدان توپخانه است و تقریباً باقی میادین از نظر عملکرد سیاسی در سطح ضعیف و یکسانی قرار دارند. بیشترین میزان رضایت از عملکرد ترافیکی میادین در میدان

امام خمینی همدان و میرعماد کاشان و میدان گنجعلی خان کرمان است و تقریباً باقی میادین از نظر عملکرد ترافیکی در سطح ضعیف و متوسط قرار دارند و کمترین میزان رضایت از خدمات ترافیکی در میدان تجریش تهران آن هم به خاطر شلوغی و ازدحام جمعیت است.

طبق آزمون‌ها مشخص شده است که بین میزان رضایت از عملکردهای اقتصادی و مذهبی و سیاسی برحسب گروه‌های سنی تفاوت معناداری وجود دارد. در بخش دوم آزمون فرضیه‌ها به همین ترتیب بین میزان رضایت افراد با عملکردهای فرهنگی

جدول ۵. آزمون آنوا برای میزان سطح معناداری

ردیف	فرضیه	ضریب لوین (f)	سطح معناداری (p)
۱۵	بین علت حضور افراد و میزان رضایت از عملکرد اقتصادی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۴۲۱	۰/۰۰۰
۱۶	بین علت حضور افراد و میزان رضایت از عملکرد فرهنگی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۰۱۱	۰/۶۲۷
۱۷	بین علت حضور افراد و میزان رضایت از عملکرد مذهبی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۰۳۰	۰/۵۳۱
۱۸	بین علت حضور افراد و میزان رضایت از عملکرد ورزشی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۴۰۱	۰/۰۰۳
۱۹	بین علت حضور افراد و میزان رضایت از عملکرد توریستی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۱۲۹	۰/۰۴۰
۲۰	بین علت حضور افراد و میزان رضایت از عملکرد سیاسی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۰۰۴	۰/۲۳۵
۲۱	بین علت حضور افراد و میزان رضایت از عملکرد ترافیکی میدان رابطه معناداری وجود دارد.	۰/۰۰۱	۰/۶۹۳

(نگارندگان)

جدول ۶. مقایسه میانگین میزان رضایت هر یک از میادین از عملکرد هفت‌گانه

میدان	میزان رضایت از عملکرد						
	اقتصادی	اجتماعی	مذهبی	ورزشی	توریستی	سیاسی	ترافیکی
نقش جهان اصفهان	۱۷	۲۰	۱۲	۳	۳۱	۵	۱۲
گنجعلی خان کرمان	۱۶	۱۷	۱۳	۲	۲۷	۲	۱۳
امیرچقماق یزد	۱۰	۱۷	۱۶	۲	۲۵	۲۲	۱۰
خان یزد	۱۵	۱۸	۱۱	۴	۳۵	۲	۹
امام خمینی همدان	۹	۱۴	۲۱	۱	۱۰	۸	۲۳
صاحب‌آباد تبریز	۳	۴	۳	۱	۳	۱	۸
میرعماد کاشان	۷	۱۲	۱۰	۶	۱۶	۱۳	۱۶
سبزه‌میدان رشت	۱۹	۱۸	۱۱	۷	۲۶	۸	۷
توپخانه تهران	۵	۳	۳	۱	۶	۲۰	۱۰
تجریش تهران	۲۰	۶	۱۰	۱۰	۲۰	۵	۴

(نگارندگان)

عملکردهای تعریف شده با یکدیگر تفاوت فاحش و معناداری دارند. به فرض مثال میدان تجریش تهران از لحاظ عملکرد اقتصادی در سطح رضایت مندی خوبی قرار دارد در صورتی که میزان رضایت از عملکرد توریستی و یا عملکرد ترافیکی میدان تجریش بسیار پایین است. به همین ترتیب نقاط ضعف عملکردی هر یک از میداین مشخص و تمامی میداین از لحاظ عملکردهای تعریف شده با یکدیگر مقایسه شده اند. در جدول ۷ نتایج و پیشنهادهای کاربردی بر حسب جمیع مطالعات اسنادی و آزمون های آماری صورت گرفته، به تفکیک هر میدان ارائه شده است.

و اجتماعی، مذهبی، ورزشی، سیاسی و ترافیکی بر حسب جنسیت تفاوت معناداری وجود دارد، یعنی میزان رضایت در عملکردهای ذکر شده در جنسیت زن و مرد متفاوت است. در بخش سوم طبق آزمون معتبر آنوا مشخص شده است که بین میزان رضایت افراد از عملکردهای اقتصادی، ورزشی و توریستی افراد بر حسب علت حضور آنها در اطراف میدان تفاوت معناداری وجود دارد؛ یعنی بین کسبه شهروند، توریست، مسافر و یا مهمان به لحاظ رضایت از عملکردهای اقتصادی، ورزشی و توریستی تفاوت معناداری وجود دارد. در بخش چهارم آزمون فرضیه ها که اصلی ترین بخش آمار استنباطی در این تحقیق است، مشخص شده است میداین به لحاظ

جدول ۷. نتایج و پیشنهادهای کاربردی به تفکیک هر میدان

میدان	میزان رضایت از عملکردهای هفت گانه (به ترتیب از بیشترین تا کمترین)	نتایج حاصل از وضعیت فعلی و پیشنهادهای کاربردی
نقش جهان اصفهان	توریستی، اجتماعی، اقتصادی، مذهبی، ترافیکی، سیاسی، ورزشی	ثبات عملکرد اجتماعی میدان در حال حاضر بهبود شرایط ترافیکی در اطراف بافت میدان، در نظر گرفتن فضاهایی برای ورزش
گنجعلی خان کرمان	توریستی، اجتماعی، اقتصادی، مذهبی، ترافیکی، سیاسی، ورزشی	ثبات عملکرد اجتماعی میدان در حال حاضر بهبود شرایط ترافیکی، در نظر گرفتن فضاهایی برای ورزش
امیرچقماق یزد	توریستی، سیاسی، اجتماعی، مذهبی، اقتصادی، ترافیکی، ورزشی	ثبات عملکرد سیاسی و اجتماعی در حال حاضر طراحی واحدهای تجاری در داخل میدان، بهبود شرایط ترافیکی
خان یزد	توریستی، اجتماعی، اقتصادی، مذهبی، ترافیکی، ورزشی، سیاسی	ثبات عملکرد توریستی بازتولید مؤلفه های سرزندگی و زندگی جمعی در طراحی جدید
امام خمینی همدان	ترافیکی، مذهبی، اجتماعی، توریستی، اقتصادی، سیاسی، ورزشی	تبدیل به میدان ترافیکی طراحی مکان هایی جهت اجتماع و فعالیت های اجتماعی مردم
صاحب آباد تبریز	ترافیکی، اجتماعی، اقتصادی، توریستی، مذهبی، ورزشی، سیاسی	تخریب میدان طراحی مجدد میدان بر پایه اسناد تاریخی و ارتقای عملکرد اجتماعی فرهنگی
میرعماد کاشان	توریستی، ترافیکی، سیاسی، اجتماعی، مذهبی، اقتصادی، ورزشی	ثبات عملکرد اجتماعی اصلاح هندسه و تناسبات میدان، برگرداندن عملکردهای اجتماعی و فرهنگی آن
سبزه میدان رشت	توریستی، اقتصادی، اجتماعی، مذهبی، سیاسی، ورزشی، ترافیکی	ثبات عملکرد توریستی و گردشگری طراحی فضاهای ورزشی و اجتماعی در داخل میدان، بهبود شرایط ترافیکی
توپخانه تهران	سیاسی، ترافیکی، توریستی، اقتصادی، اجتماعی، مذهبی، ورزشی	ثبات عملکرد سیاسی طراحی فضاهای اجتماع پذیر با الگوهای کالبدی مناسب
تجریش تهران	اقتصادی، توریستی، مذهبی، ورزشی، اجتماعی، سیاسی، ترافیکی	ثبات عملکرد اقتصادی و مذهبی بهبود شرایط ترافیکی، طراحی مجدد فضاهای جمعی

(نگارندگان)

نتیجه‌گیری

بر اساس مطالعات اسنادی مرتبط با عملکرد میدان‌ها، مشخص گردید که عملکرد ترافیکی میدان‌های شهری اهمیت بیشتری پیدا کرده‌اند. با افزایش روزافزون وسایل نقلیه، عملکرد میداين به‌طور جدی در حال تغییر است؛ به عبارت دیگر ایرانیان مدرن نتوانستند عملکرد فرهنگی - اجتماعی میداين تاریخی را حفظ نمایند. میدان‌های امروزی منعکس‌کننده قدرت اتومبیل‌ها هستند. لذا توصیه می‌شود که میدان‌های شهری باید برای حضور مردم و فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی و انسجام زندگی عمومی طراحی مجدد شود. طراحان باید نه تنها بعد فیزیکی از میدان بلکه ابعاد روانی را در نظر بگیرند؛ بنابراین پیشبرد طراحی و مدیریت سیاست برای میداين شهری برای مهار از دست دادن بخش پویای شهرها ضروری به نظر می‌رسد. آنچه در این تحقیق صورت گرفته مقایسه میداين مشخص‌شده بر حسب ضرورت‌های عملکردی بوده است. حال برای وسعت دادن به تحقیقات آتی می‌توان امکان مقایسه عملکردهای میداين مشخص‌شده با میدان‌هایی در خارج از کشور که سابقه فرهنگی و تاریخی مشترکی با میداين داخلی دارند را فراهم ساخت که از طریق آن، نقاط قوت و ضعف هر یک از میداين به صورت مشهود و جامع‌تری نمایان شود؛ اما در آخر آنچه نتیجه کاربردی این تحقیق می‌تواند باشد این است که به بعضی از عملکردهای میداين که میزان رضایت افراد از آنها پایین است، توجه بیشتری شود و در برنامه‌ریزی‌های رفاهی و اجتماعی کلان به تقویت کمبودهای عملکردی هر یک از میداين پرداخته شود.

منابع و مأخذ

- ابراهیمی، محمدحسن. (۱۳۸۸). میدان؛ فضاهای تعریف‌نشده شهرهای ایرانی. هویت شهر، سال سوم (۴)، ۱۲۰-۱۰۷.
- ابوئی، رضا. (۱۳۷۷). *امکان‌سنجی احیای میدان نقش جهان (با توجه به وضع موجود و گذشته تاریخی) و طراحی فضای باز میدان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مرمت و احیای بناها و بافت‌های تاریخی. دانشگاه هنر اصفهان. ۶۱۳.
- بیکر، ترزال. (۱۳۸۶). *نحوه انجام تحقیقات اجتماعی*. هوشنگ نائی (مترجم)، تهران: نوبت دوم ۱۸۹.
- پور جعفر، محمدرضا؛ صادقی، علیرضا؛ خادمی، مسعود و احمدی، فریال. (۱۳۸۹). میدان به مثابه فضای عمومی موفق شهری، ماه هنر، شماره ۱۴۳، ۲۸ تا ۳۵ (۳۰).
- پیرنیا، محمد کریم. (۱۳۸۶). *سبک‌شناسی معماری ایرانی*. تهران: سروش دانش، نوبت سوم ۳۲۷.
- جهانپور، علی. (۱۳۸۷). *همدان دروازه تمدن*. چاپ اول. تهران: سپهر دانش.
- حکیمی، هادی؛ نظری، سلدا و نظری، نیلوفر. (۱۳۹۲). راهبردهای باز زنده‌سازی میدان‌های تاریخی (نمونه موردی: میدان صاحب‌آباد تبریز). *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، سال نوزدهم (۲۵)، ۸۳-۶۵.
- حناچی، پیروز و نژاد ابراهیمی سردرود، احد. (۱۳۸۵). بازخوانی میدان صاحب‌آباد از روی تصاویر شاردن و مطراچی بر اساس متون تاریخی (از شکل‌گیری تا صفویه). *هنرهای زیبا*، (۲۵)، ۴۳-۳۵.
- دانش، جابر و طیبی، امیر. (۱۳۹۰). کیفیت حضور در میداين شهری با تأکید بر نمونه‌های سنتی ایران. *مطالعات شهر ایرانی اسلامی*، دوره اول (۴)، ۷۱-۸۰.
- دهخدا، علی‌اکبر. (۱۳۸۷). *فرهنگ دهخدا*. تهران: دانشگاه تهران. چاپ دوم
- سلطان‌زاده، حسین. (۱۳۸۵). *فضاهای شهری در بافت‌های تاریخی ایران*. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ سوم.
- قریب، فریدون. (۱۳۸۸). *میدان‌های شهری معماری و طراحی فضاهای باز*. تهران: دانشگاه تهران. چاپ اول.
- گولدر، آلوی. (۱۳۸۶). *بحران جامعه‌شناسی غرب*. فریده ممتاز (مترجم)، تهران، چاپ سوم.
- مختاری، اسکندر. (۱۳۹۲). میدان توپخانه نماد پیروزی، گذری از کوچه پس‌کوچه‌های تهران. ایران اکونومیست. www.iraneconomist.com/daily-news/day-news/6505-2009-06-02-07-42-42.html (بازیابی شده در تاریخ ۱۲ خرداد، ۱۳۹۲).
- ملاحسینی، محمد. (۱۳۹۲). آشنایی با محله قدیمی تجریش. همشهری آنلاین. www.hamshahrionline.ir/details/163200 (بازیابی شده در تاریخ ۲۰ خرداد، ۱۳۹۲).
- ملکان، جواد. میدان توپخانه، راوی پیر و امانتدار. روزنامه اعتماد. ۱۲ دی ۱۳۹۱. شماره ۲۳۵۸. ص ۸. www.magiran.com/npview.asp?ID=2651422 (بازیابی شده در تاریخ ۱۶ خرداد، ۱۳۹۲).

- معین، محمد. (۱۳۶۴). فرهنگ فارسی. تهران: امیرکبیر، چاپ هفتم.
- وحدت زاد، وحید. (۱۳۸۷). ریخت‌شناسی فضاهای شهری با اعمال اصول پرسپکتیو، مطالعه موردی: میدان شاه و میدان امیرچقماق در یزد. صغه، دوره هفدهم (۴۷) ۹۰-۷۹.
- هنرفر، لطف‌الله. (۱۳۵۰). یادها و یادبودهای یک میدان تاریخی. خواندنی‌ها، (۱۴)، ۴۰ و ۴۱.
- Büyükcivelek A, B. (2010). **Meydan- Kent Meydan (Square- Urban Square in Ersoym)**. Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük (Editor), Ankara: Ninova, 342- 344.
- Carmona, M; Heath, T; Oc, T. & Tiesdell, S. (2003). **Public Places–Urban Spaces**. Burlington: Architectural, 70- 146.
- Hajmirsadeghi, R. S; Shamsuddin, S. & Foroughi, A. (2012). The Impact of Physical Design Factors on the Effective Use of Public Squares. **International Journal of Fundamental Psychology & Social Sciences**. Vol 2 (3), 49- 56.
- Hamel, P. (2005). **Contemporary Cities and the Renewal of Local Democracy. In Metropolitan Democracies: Transformations of the State and Urban Policy in Canada, France and Great Britain. England Booth**. UK: Ashgate, 31- 46.
- Hsu, B. (1993). Urban Square as a Theatre: Issues of Continuity and Discontinuity in Urban Design. Master of Science Thesis. Massachusetts, Institute of Technology.
- Kostof, S. (1992). **The City Assembled; the Elements of Urban Form through History**. Hong Kong: Bulfinch Press Book, 127- 133.
- Levy, B. (2012). **Urban Square as the Place of History, Memory, and Identity in Memory of the City**. Dusica Drazic, Slavica Radisic, Marijana Simu (Editors), Belgrade: Kulturklammer, 156- 173.
- Madani pour, A. (2003). **Why Are the Design and Development of Public Spaces Significant for Cities? Cuthbert, A. R, Designing Cities: Critical Readings in Urban Design**. Oxford: Blackwell, 139- 160.
- Moughtin, J. C. (2003). **Urban Design Street and Square**. Burlington: Architectural, 87- 122.
- Mumford, E. (2006). The Emergence of Urban Design in the Breakup of CIAM. **Harvard Design Magazine**, 24, 10- 20.
- Oxford Dictionary. (2009).
- Xing, N. & Siu, KWM. (2010). Historic Definitions of Public Space: Inspiration for High Quality Public Space. **The International Journal of Humanities**, 7 (11), 39- 56.
- URL 1: www.vista.ir (Access Date: 18/ 20/ 2013).
- URL 2: [http://www.kashanonline.ir/index.php/special/item/425- 1393- 2014](http://www.kashanonline.ir/index.php/special/item/425-1393-2014) (Access Date: 14/ 20/ 2013).
- URL 3: www.seeiran.ir (Access Date: 14/ 06/ 2013).

Received: 2016/11/13

Accepted: 2017/02/04

The Explanation of Iran's Historical Plazas Function in Past and Present

Ali Emami* Sara Farzadi** Norieh Khalafi***

Abstract

Historical studies of plazas show the fact, as compared to past, that nowadays' plazas have the more significant role in the structure of cities. Moreover, they influence more on shape and organization of urban environments. Studies show that plazas are considered in two ways, based on the aesthetic and their function. Since every plaza's function and usage is altered in time, the purpose of this research is to study both historical and contemporary function of plazas. The assumption is that functions are defined according to needs, and therefore they were changed over different times.

The method of this research is as follow: first, seven principal functions of the plazas are considered as the base of studies, and by the study of documents the function of each plaza in the past is found. Then survey and comparative method were used to determine the level of satisfaction of plazas' functions. In this survey, 1000 respondents, in each plaza, were asked. Each plaza was checked regarding seven principal functions. By use of T-test, Anova, and Spearman test, 28 hypotheses were examined. First, the relations between age, sex, and cause of presence with the level of satisfaction in seven principal functions were considered, and then the level of satisfaction was examined.

The results show the highest correlations between age of respondents and the level of financial satisfaction of plazas, and also correlations between genders of respondents and cultural satisfaction.

Keywords: Urban Open Spaces, urban plazas, plaza typology, function of plaza

---

*Department of Architecture, Gonbad Kavoods Branch, Islamic Azad University, Gonbad Kavoods, Iran.

**Department of Architecture, Islamic Azad University of Gonbad Kavoods Branch, Gonbad Kavoods, Iran.

***Department of Architecture, Islamic Azad University of Gonbad Kavoods Branch, Gonbad Kavoods, Iran.